

VÁSÁRHELY — ÉS A KÉPZŐMŰVÉSZET

CZINKE FERENC

festőművész, Salgótarján:

Művészek, költők, kritikusok, közéleti problémáink hű és jó értői kapcsolódnak a vásárhelyi vitához.

Kétségtelenül szükséges, hogy hozzáértők — különböző nézőpontból — a megfigyelések gazdagságával, új összefüggések felfedezésével segítsenek elkészíteni Hódmezővásárhely kataszteri térképét a művészet vonatkozásában, kifürkészve annak minden titkát, progresszív erejét, szépségét.

E vita természetesen csak úgy hoz hasznot a teremtő munka részére, ha az alkotók saját helyzetüket torzító prizmák nélkül veszik szemügyre, ez viszont ne nélkülözze az új felismeréseket.

Bizonyára úgy megvoltak a régi vásárhelyiek küzdelmei, mint a most alkotóké, akik mást és másképpen vesznek szemügyre a valóságból, mint elődeik. Amennyire megkönnyíti egy hagyomány az eligazodást az új bonyolult szövevényében, ugyanúgy tévutat, igénytelenséget is szülhet. Miután Hódmezővásárhelyen nem volt egyseges stílaritást jelentő művészet, így ma az erre való törekvés nem sokáig járható út. Egyáltalán vitatott lehet az is, ha stílárís alapon törekednek iskolateremtésre. Többen nem is a stílaritás, a tematikai, tartalmi hordozók szintézisének lehetőségeit vizsgálják, hanem a vásárhelyiesség hagyományt őrző és továbbfejlesztő alapvonásait a szemléletből fakadó etikai, művészi magatartásban keresik. Ha ez így van, akkor Vásárhely nem tartogat semmi megkülönböztetőt a magyar művészet jelenlegi és múltbeli állapotában. Ki kételkednék abban, hogy művészet nélkül soha nem éltek és élhettek az emberek, s az igaz művészetet és művészt mindig az etikai tisztaság, progresszivitás, a társadalomért és annak jövőjéért folytatott művészi magatartás jellemezte.

Valamiféle olyan magatartást keresni, ami csak itt van, hiábavaló dolog, mert nem csak művészi, hanem vitális, emberi követelmény, mi több, a képzőművészet nem is sajátíthatja ki magának.

Más társadalmi, gazdasági talajon nőtt ki és vált forradalmivá Tornyaiék művészete, s más a jelenlegi hagyományfolytatók társadalmi, gazdasági talaja.

Ez a fundamentum éppúgy megvan viszont Szolnokon, Debrecenben vagy más alföldi, az Alföldhöz kapcsolódó alkotók művészetében, mint Vásárhelyen.

A vásárhelyiesség olyan értelmezése, ahogyan erre többen is reagáltak, provinciális leszűkítését jelentené az alföldi művészetnek. Ez hamis illúziókban ringatná azokat, akik a vásárhelyi iskolát tényként fogják fel.

Ki vitatná, hogy Holló László, Berényi Ferenc, Chiovini, Bíró Lajos és még tovább sorolhatnám a rangosan alkotó alföldi művészeket — akik nem vásárhelyiek —, valamiféle más művészi magatartást interpretálnak műveikben.

Az kétségtelen, hogy a kevés számú, Vásárhelyen élő rangos alkotó művész olyan vonzóerővé tudott válni, hogy kialakíthatták a vásárhelyi művésztelep hagyományfolytató rangját.

Ez a vonzóerő azonban nem mindig jelenti egyúttal az értékek növelését. Fel kell figyelni olyan jelenségre is, amely Vásárhely, mint egyik alföldi művészeti centrum, téves buktatóit hozza, hozhatja létre. Az erősen ható kispolgári szemlélet és magatartás, konformista tendencia — különösen a fővárosból importálva — úgy hozta divatba alkotásait — engedelmet kérek, nem a fővárosban élő, de származásánál vagy lelkiületénél fogva a paraszti világhoz kapcsolódó rangos alkotókról szölok —, hogy időszakos rácsodálkozással a paraszti világra, kapcsolódott Vásárhelyhez.

A szándék ezeknél is lehet igaz, még a megfogalmazás őszinteségében sem szabad kételkedni, kétségbevonni, de ez nem változtat azon a tényen, hogy egyesek egyelőre másoktól levetett ruhákat viselnek.

Ez az „urbánus” réteg kapcsolódása a „népiesnek” hitt vonalhoz, felemás felületi feszültséget teremtett egy-egy nagy bemutatkozás együttesében. *Új tartalmak és hamis paraszti nosztalgia keveredése tapasztalható.* Új mélységek, az új gazdasági, társadalmi helyzetből fakadó életérzés a paraszti világ progresszív tendenciája ürügyén belopja magát a Tisza-kanyarba, a boglyák közé való menekülés álnépi, álparaszti romantikája. Az új paraszti életformát, társadalmiságot tükröző művészet nehezen kristályosodhat ki időszakos kirándulásokból, mert ezt az érzi elsősorban, aki ott él, s átéli naponta, milyen meglepően változik a táj, s abban a ma élő és alkotó parasztember életfelfogása, világnézete. A „vidéken élni” bonyolult problémái megnehezítik a művész számára az egzisztenciális lét gondtalan megteremtését, de művészeti eredmény vonatkozásában segít annak kimunkálásában, hogy a művész észrevegye, s ezen keresztül odafigyeljen társadalmi, művészi tennivalóira, nem utolsósorban a közönség, a közvélemény széles körű informálására.

A vásárhelyieknek itt van küldetésük!

Mert akik ott élnek és dagasztják a tanyák közötti gyalogutak latyakját, azok nem az antihumánus menekülés útját járják, hanem a valóság igaz szféráinak fel-tárására vállalkoztak.

Az aktív magot jelentő Németh József, Szalai Ferenc, Almási Gyula Béla, Kajári Gyula, Samu Katalin művészete azért tud és tudott hatóerővé válni, mert ilyen élmények hatása és ilyen szándék mellett érzékenyebben tudnak reagálni a mai valóságra, és kiválasztani a közvetített európai áramlatokból az ő világukhoz közel álló jelrendszert, a hagyományok tiszteletét mellett. Ez pedig nem sajátosan vásárhelyi problematika és feladat, noha az itt élők a forradalmi hagyomány előnyét élvezve nagyobb hatóerővé tudtak válni országosan is. Egyik legerősebben ható gyűjtőpontja a magyar nemzeti művészetnek, ezen belül is az alföldi festészetnek.

Az Vásárhely számára sem lealacsonyító dolog, hogy egy, a nemzeti művészetünkben elfoglalt szerepében az alföldi művészet, a ma paraszti világának interpretálásában nem helyhez kötött szerepben, hanem széles körű hatóerejében hozzájárulhat az „Alföldi festészet” rangjának megteremtéséhez — közösen Szolnokkal, Debrecennel, Nyíregyházával, s nem utolsósorban Szegeddel (Tóth Sándor, Dér István stb.).

Mert, ugye, megfelelő támogatással, a helyi kulturális irányítás nagyobb áldozatvállalásával itt is beszélhetnénk *egyenrangú kisugárzásról*. Nem is ártana most a meglevő hatóerejű Hódmezővásárhelyhez ilyen intenzitásúvá tenni Szolnokot, Debrecent, Szegedet stb., műtermes lakások, kiállítási termek révén, szocialista szerződésekén keresztül.

Honi festészetünk jelenleg bábeli nyelvzavarban él. Hozzájárulhatnak a vidéki művésztelepek egészséges hangvételükkel ahhoz, hogy tisztítsák a különböző nyelveken elmondott elképzeléseket, mert ez lesz majd az új szintézis alapja a szocialista realizmus harmóniájának megteremtéséhez.

Vásárhelynek nem a régi berlinerkendős, subás és vizitkés világa ad rangot ma, hanem az, hogy a csirázó és bő termést ígérő hajtás ezek mögött van, s előre is kell szaladnia, mint hírhezó fény a jövőt illetően. Csak így lehet jövője, mert az Alföld képzőművészetében hagyománya és helyzeti előnye folytán nagy szerepe van és lesz a jövőben is, ez pedig nemzeti festészetünk szüksége és öröme.

PAPP LAJOS

költő, újságíró, Szeged:

Számról számra növekvő érdeklődéssel és izgalommal olvastam és olvasom a Tiszatáj művészeti rovatában képzőművészeti életünket megpezsztítővé teljesedett cikksorozat, a *Vásárhely-vita* megjelenő hozzászólásait. Noha a körkérdésre beküldött hozzászólások polemizáló jellege nem direkt, inkább közvetetten, a megfogalmazott vélemények különbözőségeiből, eltéréseiből fakadó, mégis, a megítélés egymástól eltérő, egymásnak gyakran ellentmondó szempontjai mutatják, hogy a „vásárhelyieknek”, (vagy „vásárhelyiségnek”) a mai magyar képzőművészetben nagyon is hatékony szerepe van. S ez a hatékonyság nemcsak egyes alkotók munkásságának művészi értékéből, hanem a magukat a vásárhelyiekhez sorolt művészek véleményformálásában, magatartásában megmutatkozó szemléleti közösség súlyából-rangjából is ered.

Az ügy féltését: a vásárhelyi művészeknek a róluk való vitatkozástól, vagy ha tetszik, a vita bonckésztől való féltését érzem kihangzani az eddigi hozzászólások egyikéből-másikából. Nem hiszem, hogy indokolt ez az aggodalom. Meggyőződésem, hogy az itt elhangzó viták, vélemények nem befolyásolják az egyes művészekről

már kialakult értékítéletet, nem gondolom, hogy a polémia eddigi hangneme alapos okkal bármiféle visszatetszést szülhetett volna. S azt sem hiszem, hogy aki igazán művész s hittel és meggyőződéssel választott irányba halad pályáján, az itt sorjázó vélemények hatására meggyőződésében meginogna, alkotói hitvallásán változtatna.

A polémia nem tűzött maga elé ilyenféle célokat. Nem a művészeknek szól, hanem inkább róluk, értük akarván kiállni fordul a *közvélemény*hez. S nem is a szűk körű szakmai közvéleményhez, hanem azokhoz, akik munkájuk, hivatali kötelességeik teljesítése közben, mint a népművelés áldozatkész munkásai a képzőművészet propagálói is kell hogy legyenek, de tágabb értelemben mindenkihez, aki a művészi alkotások értő publikumához tartozik. S ha volt valamilyen elvi célja e vita megindításának, ez lehetett: helyes, reális kép kialakítása a vásárhelyi művésztelep alkotói közösségéről, annak országos rangjáról és jelentőségéről — a közvélemény számára.

Nyilván voltak s lesznek is még az egyes véleményekben szubjektív megállapítások, indulatok vagy megalapozatlanul ex katedra hangnemű kijelentések, vagy éppen tendenciózusan torzító következtetések is. Ez minden polémia természetes vonása. Az egész vitát megítélni azonban, s pláne, elvetni emiatt, nagyon elhamarkodott tett volna.

Bízni kell azokban, akik e véleményeket olvassák. Bízni kell abban, hogy ki tudják válogatni az értékest, a meggondolandót abból, ami csak körítés, s nem hagyják félrevezetni magukat a legtetszősebb koncepcióktól sem, ha azok hamisak, nem a valóságos tényekből indulnak ki.

Magam, mint egy más művészeti ág hites művelője, épp azért nyúltam a tollhoz, mert a vitának olyan gondolatai ragadtak meg, s készítették megszólalásra, amelyek szinte személys alkotói és emberi problémáim, gondjaim voltak. Hiszen mi, az irodalom berkeiben tévedezőkké valljuk meg őszintén, kis irigységgel figyeljük már esztendőök óta azt a rangosodó-terebélyesedő tekintélyt, amit a vásárhelyi művésztelep magának kivívott, s ami ebből a vitából is kicseng, s fel is sóhajtottunk már félhangosan párszor: vajha a szegedi és a Tisza vidéki irodalom „művésztelepen” munkálkodó írók, költők tevékenységéről, művészetüket is izmosító szellemi közösségéről eshetnének ilyen megállapítások!

Itt van mindjárt egy ilyen közös teherként előállítható kérdés: a hagyományosság-maiság ellentétének, vagy egységének ügye-baja.

Kinyilatkoztatni hogy a vásárhelyiek a nagy alföldi piktúra (Tornyai, Fényes, Rudnay, Koszta stb.) örököséként „hagyományfolytatók” — közhely már. S tegyük hozzá, alaposan elkoptatott közhely. Különösen akkor, ha csak mint *hagyományfolytatókról* beszélünk a vásárhelyiekről. S véletlen (vagy néha nagyon is tudatos) torzítás, ha ez a közhelyszerű megállapítás a konvencionális bírálatával kapcsolódik össze, általában s nem egyes művészek esetében, a vásárhelyiek egészsére vonatkoztatva.

Érdekes, hogy akkor, amikor a marxista kritika az irodalom vonatkozásában világosan és félreérthetetlenül, sőt félremagyarázhatatlanul tisztázta a hagyománykövetés és hagyományosság esztétikai problémáit, mennyire kiforratlan s mennyi téveszmét szülő „fehér folt” ez a képzőművészeti kritikában. Némi rosszmájúsággal hozzátéhetném, különösen akkor, ha a vásárhelyiekről van szó. Mert hát urambocsá, az Ámos Imre, Derkovits Gyula nevével fémjelezhető asszociatív realizmusnak is vannak hagyományfolytatói Budapesten és Szentendrén, Bernáth Aurél és Szőnyi István színei is fel-felcsillannak mai festők, örökösök vásznain. S nemcsak az örökölt színek, hanem az örökölt és felvállalt gondolatok is alighanem.

Vannak, akik az alföldi piktúra örökségét Tornyai János örökségére redukálják a vásárhelyiekkel kapcsolatban. Mint elvi következtetés, ez sem igaz, de tagadhatatlan, hogy legközvetlenebbül *Tornyai szellemisége* munkált ennek a sajátos vásárhelyi „magatartásnak” a kiformálódásában. Az, hogy Tornyai mint művészegyenység, nagyjaink közé tartozik-e, vagy sem, ettől teljesen független problémakör, más viták témája lehetne, ha egyáltalán szükséges rajta vitatkozni.

Tornyai személyiségénél sokkal többet ad érvként, magyarázatként az a viszony, mely őt korához, szűkebb társadalmi környezetéhez, az akkori Hódmezővásárhely világához fűzte. Mit tudunk erről a Vásárhelyről? Tudjuk azt, hogy a magyarországi agrárproletariátus kialakulásának egyik góca volt, hogy itt bontakoztak ki legelőbb s jutottak el a fennálló feudálkapitalista társadalomszervezettel való nyílt szembehelyezkedésig az agrárproletariátus forradalmi szervezkedései, demonstrációi. Hogy ez a táj, amely mindig jellegzetesen paraszti világ volt, s az lényegében még ma is, egyben a parasztság legforradalmibb részének tömeges termőhelye.

Nem véletlen hát, de törvényszerű, hogy a plebejus származású Tornyai János érdeklődése e felé a paraszti világ felé fordult. S itt nem is annyira a művész, inkább az ember érdeklődésére gondolok. Az emberére, aki szinte néprajztudósi szenvedéllyel figyelte ennek a *szegényparaszti életformának* minden rezdülését, hogy

a látható jelenségekben elmondja aztán az elvont lényegest, ítéljen a gürcölésben torzáz vált jellemről (hiszen nem szociológiai tanulmány-e egyben például a Juss című képe) s dicsfényt vonjon a munkában megfáradtak s szenvedésektől vassá edződött lelkűek homloka köré.

S lehet-e véletlen az az életre szóló fegyvertársi barátság, amely Tornyait e világ másik, s tudósként immár szintén örökösökre lelt krónikásához, Kiss Lajoshoz fűzte? Barátságuk talán lehet véletlen, de nézeteik rokonsága és találkozása semmi esetre sem az. Kár, hogy éppen a Tornyai-hagyományt hangoztatók csekély figyelmet fordítottak eddig ennek a hagyománynak ilyen vonatkozásaira. Azért is kár, mert talán innen ered Tornyainak a művészi jelentőségéhez viszonyítva aránytalanul erős hatása az utódokra, a mai vásárhelyi nemzedékre, melynek öregebbjei valószínűleg is összekötő kapcsot jelentenek Tornyai és e frissen kibomlott mai művészet között.

Tornyai nagysága emberi, lélekbeli nagyság. Egy elkötelezettség következtetés és egész életen át megtartott vállalásának jellembeli nagysága. Nem merném azt mondani, hogy tudatos világnézetből sarjadt elő ez az *elkötelezettség*. Inkább tán ösztönös vonzódásból, az odatartozásnak minden racionális érvelésnél erősebb, megváltoztathatatlanul mély érzéséből.

Általában – s a művészek rangosabb többségénél konkrétan – ennek a Tornyainak az örökségét érzem én tovább élni, hatni, alkalmazkodón a mai paraszti világ arculatához, sorskérdéséhez, de változatlan szenvedélyvel keresve, kutatva és kifejezve vagy kifejezni akarva a lényegest, amely *emberi arcú*, s az emberhez szól. A munkálkodó, helyét és szerepét a világban a munkájával kiküzdő emberhez. Ezért tartom alapjában véve pozitív tulajdonságnak s egyik leglényegesebb tulajdonságnak éppen a hagyománykövetést a vásárhelyi művésztelep alkotói közösségénél.

Ezért nem válik – nem válhat – művészetük kispekulálttá, filozófiai frázisokkal tartósított preparátummá. Ezért marad meg élőknek, egészségesen érthetőnek és emberinek.

S a hagyományfolytatásnak ez az oldala akkor is helyes és előrevivő, ha következményeként a művészi kifejezőmód olykor-olykor valóban konvencionálisabb, ha a képzőművészet hagyományos műfajai (táblaképfestészet, szoborplasztika) mellett háttérbe szorulnak, kevesebb és jelentéktelenebb alkotást hoznak más, ún. „maiabb” műfajok (kevert technikájú grafika, zománc és kerámiaképek, mozaik, üvegfestés, gobelin, szoborhegesztés, építészeti elvű, formalista szobrászat) és úgyszólván teljesen hiányoznak a „legmaiabb” irányzatokat (op-art, pop-art, miegyéb) demonstráló szuperprodukciók.

A szakma feladata, hogy megvitassa és megállapítsa, miben és mennyire vált korszerűtlenné, elavulttá korunkban például a táblaképfestés. (Vitatkoznak is rajta éppen eleget!) De azt a szakma képviselői sem engedhetik meg maguknak, hogy a képzőművészet hagyományos műfajainak vélt korszerűtlenségére hivatkozva mindenestül kivetni próbálják a vásárhelyi művészetet a mai magyar képzőművészet élvonalából, elmarasztalva azt a konvencionális vétkeiben.

Mert hát maradásot, hagyományosságot jelent-e például a mai költészetben mondjuk Petőfi forradalmiságának, Arany gondolatosságának, Ady radikalizmusának, vagy József Attila szintézis-teremtő intuíciós asszociációinak, költői látomásainak, mint örökségnek a vállalása, s mint hagyománynak a továbbélése? Ha az analógia nem is szakszerű eléggé, a lényegest tekintve, úgy érzem, helytálló. S az a feszültség, ami itt-ott jelentkezik a vásárhelyieknél, akkor, ha az örökölt és következtetésesen vállalt művészi magatartás a mai valóság jelenségei, élmény- és téma-világ közti válogatásban érvényesül, inkább inspirál, mint visszavet. Nem is egyszerűen a témaválasztásra gondolok most. Inkább arra a gondolkodási és lélekbeli folyamatra, amely megelőzi a konkrét téma kialakítását: arra az útra, amelyen az összegyűlt benyomásokból, életrajzi adatokból a jövőbeli alkotás szellemi esszenciájává sűrűsödik az immár határok közé fogott élmény s ahogyan végeredményként *világképpé* lesz minden egyes alkotás.

A vállalt művészi magatartás és az alkotás folyamatának ez az esetenkénti feszültsége, nem csak a vásárhelyieké, nem csak a képzőművészeté, de minden egyes művészeti ág egyik legmaiabb, legelőbb gondja. A „hagyományos és korszerű” el-entmondása nem a múlt és a jelen, hanem a jelen és a jövő vetületében megmutatózó és ható ellentmondás. Mennyire tudjuk megtalálni a tegnap és ma jelenségeiben azokat a vonásokat, amikből az alkotás tükrében összeáll és élénk rajzolódnak a holnap, a jövő arca? A döntő kérdés ez. S erre a kérdésre kell még meggyőzőbb választ adniok a vásárhelyi művésztelep alkotóinak is.

Ez a válasz kiállításról kiállításra formálódik, fogalmazódik. Sorolhatnám a neveket és a műveket! De neveket és művek címét felsorolni, hozzájuk méltó elem-

zés nélkül öncélú és nagyon olcsó dolog. Mégis, ahogy a neveken tűnődöm, macskatul egy kép emléke tolakszik föl bennem. A címe, úgy hiszem: *Közgyűlés*. Több tárlaton is láttam, s mindegyik tárlaton többször is visszatértem ehhez a képhez. Emberek ülnek ócska lócákon összezsúfolódva, szinte egyetlen testté préselődve, és döntenek, határoznak. Parasztemberek, férfiak és asszonyok, öregek és fiatalabbak. Arcok, amelyek hasonlítanak egymáshoz, mert ugyanaz a kifejezés feszül valamennyin. Reménykedés mosolyával, szorongás remegő görcsével vegyült elszánás keménysége. A fölemelt s görcsösen összeszorított, szinte az alacsony mennyezetet érintő öklök keménysége. S a földes padlójú, szűk és levegőtlen jelen mögött ebben az elszánásban, ezekben a tekintetekben a jövő fogalmazódik meg, amely más, amely jobb és amely visszavonhatatlan. S megdöbbenően szubjektív hatású, félelmetesen igaz és művészi ez a fogalmazás: ez a válasz a döntő problémára.

Pedig hát ez a kép is táblakép, festői eszközei, színvilága sem mutat hivalkodóan modern látásmódra; sőt, ha tetszik, a festő egyik legkonvencionálisabb módon megfestett képe, ha tetszik, maga a merő konvencionális művészi kifejezés-mód, az alkotás technikája szempontjából. Mégis-mégis, mennyire mai, mennyire korszerű és igazán hatni tudó!

S ha van jó hagyománykövetés, hát akkor ez az. Egy kép? Nem. Egy tendencia, amít ez a kép fejez ki legteljesebben. S nem lehet elvitatni ezt a tendenciát a vásárhelyi művészteleptől, és nem szabad elidegeníteni tőle a vásárhelyi alkotókat sem. Míg ez a vita folyik a Tiszatáj hasábjain, az alatt az idő alatt is születnek alkotások. Újak, jobbak a korábbiaknál, s természetesen gyengébbek is. A vásárhelyi művésztelep igazi kohója, igazi alkotóműhelye a magyar képzőművészetnek. Alkotói műhely, ahol nemcsak a művészet közös mestersége, hanem a gondolatok, a szellem közössége is hevít és munkára serkent. Műhely, ahol nemzedékek váltják egymást, ahol a lehiggadt tapasztalat egyesül a lobogó képzelettel és lelkesedéssel. S mint ilyen, el nem hallgatható iskolája a kibontakozó tehetségnek.

Azzal végzem, amivel kezdtem: bár nekünk, íróknak lenne ilyen alkotóműhelyünk, bár a táj irodalmi élete erősödhetnék végre az igazi tehetségeknek ilyen természetes nevelődése és a művészi invenciót ilyen erőteljesen serkentő szellemi közelség atmoszférájában.

CSENKE LÁSZLÓ

a Csongrád megyei tanács műv. osztályvezető-helyettese:

Azt hiszem, kevés olyan sarka van ennek a kis országnak, ahol a helyi tradíciók — mindenekelőtt a képzőművészet hagyományai — olyan mélyen érintenek és foglalkoztatnak az embereket, a művészeket és a közönséget egyaránt, mint éppen Vásárhelyen.

Pontos ismereteink nincsenek róla, de azt hiszem, talán Szentendre lehet ehhez hasonló, s nyilván ott is — mint egy kicsit itt, nálunk is — akadnak problémák a művek értékelése és megértése körül. Mert szerintem nem csak az alkotókban, vagy műveikben kell a hibát keresni (néha ez is helyénvalónak látszik), hanem az elmaradott izlésben, s egy kicsit magunkban is.

Mit mutatnak a Vásárhelyen fogant művek? A nép és a táj mélyes szeretetét, az emberi élet apró rezdüléseinek igen alapos ismeretét, s nagyon őszinte, s a helyzet realizálásának megfelelő ábrázolását.

Szerintem nincsenek köztük kifejezetten absztrakt alkotások, még akkor sem, ha minden ábrázolás egy kissé absztrakció is — a mű átélése, a valóság lényeges jegyeinek szubjektív elvonatkoztatása. S különben is: ha lennének ilyenek, a jelenlegi rendeletek szerint is lehetőség van ezek kiállítására, ha ezt a művész kéri, vállalja ennek költségeit, s a zsűri megítéli. Eddig ilyen kérelem még nem érkezett hozzánk, giccsgyártóké már igen, de azok engedély nélkül is csinálják... Az alkotói munka őszinte, szabad légkörének fenntartása, a szocialista eszmei befolyásolás, a türelem — s ha kell, a tiltás — igen fontos mai művészetpolitikánkban. S ha mégis követ dobnak a vízbe, az hullámoz. Van olyan az alkotások között, mely hullámokat ver fel? Természetesen — van. S a hullám simogat is, meg néha összefröcsköli az alkotót vagy lehet, a kritikust is, de majd megszáradnak. Az idézett kép talán túlságosan egyszerűnek és naturalisnak tűnik, s a teljes passzívítás benyomását keltheti a szemlélőben. De nem egészen így van. Egykor megkérdezték a kiváló művésztől: miért fest gémeskutakat? A művész azt válaszolta, azért csinálja, mert ilyen még van Magyarországon.

Másik művésznünk konok bivalyost festett. A fordulat közepette voltak ilyen drámai jelenségek? Igen, mi, akik részt vettünk benne, tudjuk, hogy voltak, s

mondhatjuk, megjelenítésük nem volt helytelen, s ezek a művek a távlatokat tekintve még értékes alkotások lehetnek művészettörténetünkben. Vagy vélekedjünk negatívan más művészről, aki a sok kint és keservet — melyeket a múltban átélt — s a leromlott tanyák vízióját még nem bírta kirajzolni magából? Inkább meg kell ezeket az alkotásokat mögött rejltő, mély emberi érzelmeket, világnézeti tükröződéseket érteni, és segíteni kell a továbbfejlődésben. Persze jobb lett volna, ha a művészek tudata akkor is előbbre tartott volna, s olyan alkotásokat hoztak volna létre, melyek akkor segítik a fejlődést, de ez csak később következett be törvény-szerűen, a gazdaság előrehaladását követve.

Valaki azt is megkérdézhethetné — s kérdezik is —, mi a tiltandó? Feltétlenül tiltandó a giccses sorozatgyártása, árusítása, kiállítása (már sokan megírták a piacok nyílt árusítási módját, a félreeső helyek keretező butikjainak munkáját stb.). Elvileg a népműveléshez tartoznak ezek a kérdések, de a giccs az ipar és kereskedelem csatornáiban vagy zugban folyik.

Kérdéshozhatná valaki, hogy mi tulajdonképpen a giccs? Erre nehéz ilyen rövid terjedelemben válaszolni, de meggyőződésem szerint elsősorban lemondott, leegyszerűsített, művészi igényesség nélküli ún. ábrázolásról van szó. (Gondoljunk csak a fonalat gombolyító cicákra, a vízimalmos faluvégére, ahol piros pipacsok és hófehér, csipegető libák tarkítják a rétet, mely olyan szép, hogy a valóságban nincs is ilyen; vagy vegyük a falvédőket, a mondva csinált gügye versikékkel: a jó feleségről, a még jobb férjről, vagy éppen a háziasszonyt látogató keményseprőről?) Ilyenek gyártására művész nem vállalkozik, csak olyan kenyérkeresők, akik ezt mesterségnek tekintik, s kihasználva az elmaradott ízlést, jól megélnék belőle. Azt hiszem, célszerű lesz, ha tanácsaink ipari, kereskedelmi és pénzügyi szakigazgatási szerveinek illetékeseivel együtt megtesszük a szükséges intézkedéseket. Itt valóban helye van a korlátozó intézkedéseknek és a tiltásnak is.

Egyértelmű-e a vásárhelyi iskola fejlődése, mi az arány a tradíciók ápolása és az új téma, a kifejezés új módja között? A fejlődés nem egészen egyértelmű, olyan, mint korunk, a múltba is tekint, előre is néz. A mai témák tematikai aránya azonban gazdagabb lehetne, mert a beszűkülés veszélye kétségtelenül fennáll. (Szükséges lenne a munkásélet felé is figyelni, hiszen ilyen hagyományok bősége-n vannak Vásárhelyen, de a megyében is.)

Felelősen azt lehetne mondani: a mély drámaisággal megfogalmazott, s átélt paraszti tradíciók továbbfejlesztése egyre inkább a mai korhoz — mai napunkhoz — tapad, sok a bátor, őszinte és sikeres kezdeményezés e téren. (Kohán — a mély-ségesen tisztelt emlékü — Szalay, Németh, Kajári, Szurcsik, Almási, s az utánpótlás derékhadában Lelkes, Hézsó, Fejér s még néhányan.) A vásárhelyi iskolában az új már nem csak kísérleti stádiumában van jelen, hanem egyre inkább hatást gyakorol a többiekre, egyre több követője van itthon is, másutt is.

A sok mű közül csak néhányat emelnék ki. Szalay *Kalásznézők*, *Tsz-vezetőség* s legújabbán *Közgyűlés* c. képei határozott, egyértelmű fejlődésről tanúskodnak. Nézzük meg e három alkotást. Az előbbiben a nagyzemmi háttér, a széles, mindent átfogó horizont előterében két-három idős paraszt összehajol. S milyen féltve kurgatják a magot, az életet, melyet már az új termelt! S a *Közgyűlés*, amelyen a munkás egyértelműen állva szavaz. Milyen sokat mond ez a kép! S a ma még bártortalan tenyerek, az idős emberek arcára kiült aggodalom, a szocialista emberre válás nehéz folyamatáról is beszélnek. Németh finom líraisága a *Vásárhelyi Madonná*-ban válik teljessé. Ez nem az isteni, hanem a parasztmadonna, e földből való, nem légius tünemény, hanem hús és vér a vásárhelyiekből. Almási beburkolódzott parasztjai eggyé forrtak a tájjal, belenőttek, mint a terebélyes diófa, mely lombját messze szétteríti, s hús árnyékával enyhét ad a vándornak. Fejér Csaba ígéretnek látszik. Való művei megfogják az ember szívét és szemét, precíz stílusa nagyon sokat mond a néző számára.

Nem tudom, ki hogyan van vele, de véleményem szerint jelentős számú már a szocialista — s szerintem egyúttal — realista művek száma a vásárhelyi iskolában. Persze a gyermek nevén nevezése felelősséggel jár, de magam ezért szívesen vállalom a vele járó felelősséget. Ha tetszik, lehet ez bátorítás a művészeknek is, de azoknak is, akik hivatásként foglalkoznak művészetpolitikánk kérdéseivel. S akik ezt túlzott bátorságnak veszik, tekintsék ezt egyszerű állásfoglalásnak.

Időnként nagyon jó hatású a budapesti és vidéki művészek jelenléte. Ebben sokat segít a meghívás rendszere, s ez mindig hoz utánpótlást és friss vért az erekbe. Csak megemlíteném most már Szabó Iván rendezéressé vált jelenlétét, az ő toborzásában eljött főiskolásokat, a *nyári ifjúsági táborozásokat, melyeket érdemes lenne magasabb rangra emelni egy országos jellegű művésztalálkozóval*. Igaz, az őszi tárlatok már ezzé váltak, ám ennél többet is tehetnénk. Gondolom, a vásárhelyi hetek programja erre egyre inkább alkalmasabbá tehető.